

Κοινωνική διάσταση της φαρμακοθεραπείας διαχρονικώς

ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΑΓΓΕΛΟΥ

Οφθαλμίατρος - Χειρουργός,
Ειδ. Γραμματέας Ε.ΕΛ.Ι.Α.

Αν η υγεία είναι το ζητούμενο μιας κοινωνίας, το φάρμακο είναι το μέσο επίτευξης του σκοπού αυτού. Ο άνθρωπος αναζήτησε και ανακάλυψε ουσίες που θεραπεύουν, ανακουφίζουν, προλαβαίνουν, διαγιγνώσκουν και τελευταία προδιαγιγνώσκουν ασθένειες, από την πρώτη στιγμή της παρουσίας του στη γη. Η έμφυτη αυτή τάση αναδύθηκε παράλληλα με την ανάγκη του για τη δημιουργία της ιατρικής, ώστε να καλύψει τις διαφορετικές κρίσεις, καθώς και τα τραύματα κατά τις πολεμικές συγκρούσεις.

Ουσιαστικό όπλο στη θεραπεία των ποικίλων διαταραχών, συγγενών ή επίκτητων, αποτελεί παραδοσιακά το φάρμακο, ανεξαρτήτως εποχής. Το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η θεραπευτική διαδικασία είναι εναρμονισμένο με την περιρρέουσα ατμόσφαιρα της αντίστοιχης εποχής και απηχεί το γενικό πολιτιστικό περιβάλλον.

Αδρά, ιστορικοί σταθμοί στη διαδρομή της φαρμακοθεραπείας μπορούν να χαρακτηρισθούν οι εξής:

Σουμερική περίοδος, στην πινακίδα της Νιπούρ, που θεωρείται το αρχαιότερο συνταγολόγιο (τέλος 3ης χιλιετίας π.Χ.), αναφέρονται περίπου 600 θεραπευτικά προϊόντα φυτικής ή ζωικής προέλευσης, αλλά ένα μόνο ορυκτό, το θείο.

Ο αιγυπτιακός πάπυρος του Έμπερς (περίπου 1500 π.Χ.) αναφέρει περισσότερα από 700 φάρμακα, από τα οποία πάρα πολλά ήταν ορυκτά. Οι Αιγύπτιοι χρησιμοποιούσαν φαρμακοτεχνικές μορφές όπως πτισάνες, πόματα, καταπότια, κλύσματα, χρίσματα, αλοιφές.

Οι Έλληνες είχαν επίσης σε χρήση τα υπόθετα. Στην Κρήτη χρησιμοποιούσαν τις κωδίες, τη μίνθη, το δαύκο, το άσπληνο, το δίκταμο, το ασψίνθιο, τον άλιμο, το ακόνιτο, το κώνιο κ.ά. («φαρμακοδεστάτη» η Κρήτη κατά το Θεόφραστο).

Οι Κινέζοι φέρονται ως πρώτοι που παρασκεύασαν φυτικά εκχυλίσματα.

Στην Ιπποκράτειο συλλογή αναφέρονται 300 περίπου είδη φαρμάκων που κατατάσσονται σε 19 κατηγορίες, υπό διάφορες φαρμακοτεχνικές μορφές: κατάποτα, ποτήματα, βάλανοι, πεσσοί, χριστά, καταπλαστά κ.λπ. Τα φάρμακα αυτά περιελάμβαναν εμετήρια, καθάροντα, ιστάντα, ουραγωγά, χοληγωγά, επαναχρεμπτήρια, ασηπτικά, ευτόκια, ωκυτόκια, ατόκια, εκβόλια, υστερικά, ναρκωτικά, υπνωτικά κ.λπ.

Η ρωμαϊκή εποχή χαρακτηρίζεται από το Γαλνό και τα περίφημα γαλνικά σκευάσματα που βασίζονται στην ιπποκρατική ιατρική. Ο Διοσκουρίδης ο Πεδάνιος, μεγάλος φαρμακολόγος, ασχολήθηκε με τη βοτανολογία, τη συστηματική ταξινόμησή τους και τις δράσεις τους.

Η βυζαντινή περίοδος καλλιέργησε τη φαρμακολογία, βο-

τανολογία, με το θεσμό του «μυρεψού». Παράλληλα, σχετικά με το θέμα πολυφαρμακία σημειώνεται ότι οι εύποροι «αδικούνται» διότι απαιτούν τη χορήγηση φαρμάκων από τον ιατρό, όταν δε χρειάζεται, με αποτέλεσμα να υφίστανται τις παρενέργειες.

Ενώ η υγειονομιακή αγωγή θεωρείται βασικό μέσο της μεσαιωνικής θεραπευτικής, η πολυφαρμακία αποτελούσε κύριο χαρακτηριστικό της. Πολλές συνταγές περιείχαν μέχρι και τριάντα διαφορετικά συστατικά και η θηριακή, που εφευρέσθη της αποδόθηκε στον Ανδρόμαχο, ιατρό του Νέρωνα ή στο Μιθριδάτη, αποτελούσε την κυριότερη πανάκεια της εποχής. Παρασκευαζόταν σε επίσημη τελετή στη Βενετία παρουσία των συλλόγων των ιατρών, των φαρμακοποιών, των εκκλησιαστικών και πολιτικών αρχών. Πωλούταν με άδεια των αρμοδίων αρχών και η Γαλννοτάτη είχε πλούσια οικονομικά οφέλη μέχρι τον 19ο αιώνα (!) από το εμπόριό της.

Οι 16ος - 17ος αιώνες χαρακτηρίζονται από ανακαλύψεις στην ανατομία, φυσική και χημεία και τη συσσωρευση γνώσεων, καθώς και για την ανάλυση των νοσολογικών καταστάσεων. Κινίνη, κοκαΐνη, καπνός, κακάο, καφές.

Ο 18ος αιώνας είναι συνθετικός λόγω της αδήριτης ανάγκης συστηματοποίησης του πλούτου των γνώσεων.

Εντούτοις, εξακολουθεί η άκριτη πολυφαρμακία μαζί με τις εξαντλητικές συχνές αφαιμάξεις, τα βίαια εμετικά, τα ισχυρά καθαρτικά. Το έδαφος επομένως ήταν κατάλληλο για την αναβίωση της ομοιοπαθητικής μέσα από το θεραπευτικό νιχιλισμό που χαρακτήριζε τη σχολή της Βιέννης ως αντίδραση στην πολυφαρμακία.

Η πολυφαρμακία είναι νεολογισμός που υποδηλώνει την ταυτόχρονη χρήση πολλών φαρμάκων στον ίδιο άρρωστο για θεραπευτικούς σκοπούς. Είναι καταδικαστέα, από την άποψη ότι δεν επιτρέπει στον ιατρό την αναγνώριση του ωφελούντος φαρμάκου, πολλαπλασιάζει τις παρενέργειες και δυσκολεύει την αντιμετώπισή τους.

Οι συνέπειές της είναι οι ακόλουθες:

- σύγχυση του ασθενούς
- παρενέργειες πολλαπλές, δύσκολα αντιληπτές
- διασπάθιση χρήματος ασθενούς, σπατάλη των οικονομικών των ταμείων

Οι αιτίες είναι:

- η πίεση εκ μέρους του ασθενούς στον ιατρό και ο φόβος του ιατρού, ή ότι δεν ξέρει να χορηγεί φάρμακα ή ότι δεν ενδιαφέρεται
- η ανασφάλεια των ιατρών
- οι ασθενείς πάσχουν και από άλλα νοσήματα και λαμβάνουν θεραπευτικές αγωγές. Ο κάθε ειδικός ιατρός οφείλει να πε-

ριορίζει τον αριθμό των φαρμάκων στα αναγκαία, γιατί το άθροισμα των φαρμάκων δημιουργεί πολυφαρμακία και επιπτώσεις στην υγεία του ανθρώπου

- ο διαφημιστικός καταϊγισμός

Επενδύοντας στην πρόληψη αποκομίζουμε οφέλη τόσο στο παρόν, όσο και στο μέλλον. Η γενική αυτή θέση ισχύει και στο ζήτημα φάρμακο - πολυφαρμακία. Το γεγονός της ύπαρξης ή μη του φαινομένου της πολυφαρμακίας στο ΙΚΑ, καθώς και της έκτασής του είναι καλό να εντάσσεται στο γενικότερο περιβάλλον της παροχής υπηρεσιών υγείας και στην ατμόσφαιρα που επικρατεί στους ανάλογους φορείς πρωτοβάθμιας φροντίδας στη χώρα μας και στην ΕΕ.

Όσον αφορά στο σήμερα στο ΙΚΑ, σημειώνεται αύξηση των δαπανών για συντάξεις κατά 7,23%, για ασθένεια σε είδος κατά 6,4% και σε χρήμα 7,12%, ενώ η δαπάνη για το ΕΚΑΣ αυξάνεται κατά 19,6%. Τα ανωτέρω προκαλούνται από την ένταξη νέων ασφαλισμένων, κυρίως οικονομικών μεταναστών, οι οποίοι ασφαλίζουν πολυμελείς οικογένειες με έναν εργαζόμενο, από τη διάθεση νέων φαρμακευτικών σκευασμάτων που αντικαθιστούν παλαιότερες γενιές με πολλαπλάσιο κόστος, από τη διάθεση για τους ασφαλισμένους του ΙΚΑ όλων των καινούργιων θεραπευτικών μεθόδων με τα αντίστοιχα φάρμακα (π.χ. υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, προγεννητικός έλεγχος, οφθαλμική φωτοδυναμική θεραπεία, ενέσιμοι αντιαγγειογενετικοί παράγοντες κ.λπ.). Παρόλα αυτά οι δαπάνες είναι σε πορεία εξορθολογισμού, καθώς αναμένονται σημαντικά έσοδα στον τομέα των φαρμάκων από την επιστροφή των φαρμακευτικών εταιρειών του 4% της συνολικής δαπάνης, καθώς και τη μείωση 20% της τιμής περίπου 200 νέων φαρμάκων.

Είναι αδιαμφισβήτητο ότι το φάρμακο αποτελεί στοιχείο πολιτισμού, προόδου κοινωνικής και κατάκτηση του ανθρώπου αιτούμενη από την αρχή της ύπαρξής του. Είναι επίσης προφανές ότι οι ιδιαιτερότητες κάθε ιστορικής περιόδου επηρεάζουν και διαμορφώνουν την αντίστοιχη κουλτούρα φαρμάκου (εποχή αγχολυτικών, ψυχεδελικών, ψυχοτονωτικών, βιταμινών, συμπληρωμάτων διατροφής, τονωτικών κ.ά.). Ένα διαχρονικό χαρακτηριστικό όμως εμφανίζεται πάντοτε, η δίψα του ανθρώπου να θεραπευθεί, να παρατείνει λειτουργίες, να κερδίσει χρόνια νεότητας. Κάτω από αυτό το πρίσμα αν αντιμετωπίσουμε το ζήτημα, συμβάλλοντας στη διερεύνηση και στη λύση του.

Βιβλιογραφία

1. Ackerknecht E. Ιστορία της Ιατρικής, εκδ. Μαραθιά, Αθήνα 1998.
2. Βαρώνος Δ. Ιατρική Φαρμακολογία, εκδ. Παρισίανος, Αθήνα 1996.
3. Goth A. Ιατρική Φαρμακολογία, 10η έκδοση, εκδ. Παρισίανος, 1982.
4. Ευτυχιάδου Αρ., Αρχές Φιλοσοφίας και Ιστορίας της Ιατρικής, εκδ. Βήτα, Αθήνα 2004.
5. Ευτυχιάδου Αρ., Εισαγωγή εις την Βυζαντινὴν Θεραπευτικὴν, εκδ. Παρισιάνου, Αθήνα 1983.
6. Ευτυχιάδου Αρ., Εισαγωγή εις την Ελληνικὴν Θεραπευτικὴν, εκδ. Παρισιάνου, Αθήνα 1985.
7. Λασκαράτου Ιωαν., Ιστορία της Ιατρικής, εκδ. Πασχαλίδη, Αθήνα 2003.
8. Μαρκέτου Σπύρου, Ιστορία της Ιατρικής Εικονογραφημένη, εκδ. Ζήτα, Αθήνα 1993.
9. Πεντόγαλος Γ., Εισαγωγή στην Ιστορία της Ιατρικής, Θεσσαλονίκη 1983.
10. Krug Antje, Αρχαία Ιατρική - Επιστημονική και Θρησκευτική Ιατρική στην Αρχαιότητα, Εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1997.
11. Fratelli Fabri Editori, Ιστορία της Ιατρικής τόμος 1, Εταιρεία Εγκυκλοπαιδικών Εκδόσεων O.E. Milano, 1968.
12. Dr. Wilhelm Ebstein, Die Medizin im Alten Testament, Werner Fritsch Munchen 1965. ■